

O konzularnoj pristojbi Dubrovačke Republike

Vinko Ivančević

Dubrovačka Republika u 18. stoljeću imala je vrlo razgranatu konzulatsku mrežu po brojnim lukama Sredozelja i čak u nekim lukama Atlantika. Konzuli su bili većinom stranci — imućni, ugledni i uplivni građani — one luke u kojoj se nalazio konzulat. A i neki strani konzuli (kao nizozemski, pa čak i mletački) obavljali su dužnost konzulskog predstavnika Dubrovačke Republike. Bilo je i dosta Dubrovčana — većinom pomorskih kapetana — koje je u spomenutim lukama Republika imenovala za svoje konzule. Pače je postojao i sultanov ferman, da dubrovački konzuli na Levantu mogu biti dubrovački podanici.

Iz sačuvanih spisa u dubrovačkom Državnom arhivu vidi se, da su se mnogi jagmili za ta konzulska mjesta. Ima pisama, koje razne osobe iz mjesta, u kojem do tada Republika nije imala svoj konzulat, upućuju dubrovačkom Senatu moleći ga, da njima povjeri svoj konzulat. Neke

osobe, pošto nisu dobile odgovora, ponavljaju Senatu svoju molbu. Zanimljivo bi bilo istražiti, koji su porivi nukali pojedine osobe, da se nude Republici, da budu imenovane dubrovačkim konzulom. Da li je tu radilo častohleplje ili želja za zaradom? Bit će da je bilo i jednog i drugog, a možda je bilo — svakako rjeđe — i nastojanja, da pomognu dubrovačkoj plovidbi i trgovini. Iako je Dubrovnik bio mala republika, ipak su ti reflektanti na konzulska mjesta često viđali u svojim lukama kako dubrovački brodovi obavljaju razne operacije ukrcaja i iskrcaja robe i putnika, pa je moguće, da je neke vodilo častohleplje, da kao konzuli tih brodova obuku slikovitu konzulsku uniformu. Naime Dubrovačka je Republika odobravalala svojim konzulima — redovito je to bilo na njihovo traženje — da mogu nositi uniformu te bi im podijelila čin kapetana svoje milicije, pa nalazimo molbe konzula, u kojima malo iza imenovanja

mole Senat, da bi im odobrio nošenje konzulske uniforme. Svojim bojama i ukrasima (uniforma je bila plave boje s prslukom i širitima) ona je isticala nosioce između ostalih građana, pa su tako što se toga tiče dubrovački konzuli bili izjednačeni s ostalim konzulima, na što su — kako izgleda — dubrovački konzuli mnogo polagali.

Ali ima mnogo podataka, da je želja za imenovanjem za dubrovačkog konzula bila skopčana s prihodima, koje je konzul mogao naplaćivati od dubrovačkih brodova. Negdje — a to je bilo u onim lukama gdje promet dubrovačkih brodova nije bio velik — konzulu nije bila utvrđena plaća, nego je mogao zadržati za sebe cijeli prihod konzulatske pristojbe. U drugim pak lukama konzul je trebao da doznači izvjestan određeni iznos u Dubrovnik, a sve ostalo od pristojbe ostajalo je njemu. U glavnijim lukama Levanta (u Smirni, Solunu, Kaneji, Aleksandriji) konzulu su bili određeni troškovi (stan, hrana, odijelo, posluga i t. d.), koji su išli na teret državne blagajne, a osim toga je u ime svoje plaće mogao zadržati izvjestan postotak (20—30%) naplaćene pristojbe, dok je ostatak trebao da šalje u Dubrovnik. U Dubrovniku je bila ustanovljena posebna blagajna u koju su se uplaćivali prihodi od konzulatske pristojbe iz Levanta. Zvala se je Blagajna levantskih konzulata. Ima mnogo Senatovih zaključaka, kojima odobrava isplate iz ove blagajne, poglavito one, koje su u vezi s plovidbom i konzulskom službom.

Obaveza plaćanja konzulatske pristojbe nastajala je redovito u času kad bi brod obavio neku trgovačku operaciju t. j. ukrcaj ili iskrcaj robe ili putnika u stranaoj luci, u kojoj se nalazio dubrovački konzulat ili u lukama njegovog okruženja. Neko vrijeme — prema propisima iz g. 1747. — brodovi su trebali tu pristojbu platiti ako su u luci dubrovačkog konzula samo zaključili ugovor o prijevozu robe morem, a da nisu obavili nikakvu trgovačku operaciju. Ali kasnije je to bilo preinačeno. Na molbu nekih konzula, da nemaju prihoda, jer dubrovački brodovi rijetko pristaju u njihovim lukama, Senat je dopustio, da pristojbu naplaćuju i od brodova, koji pristanu u njihovim lukama, a ne obave nikakav ukrcaj ili iskrcaj trgovačke robe. Ta je pristojba tada iznosila samo polovicu od punog iznosa.

Dubrovački kapetani su nastojali na svaki način, da ne plate konzulu propisanu pristojbu. O tome ima veliki broj tužbi mnogih konzula dubrovačkoj vladi. Neki se kapetani uopće ne bi javljali svojim konzulima kad bi stigli u luku samo da izbjegnú konzulatske pristojbe. Drugi su nijekali pravo konzulu, da naplaćuje od njih pristojbu pod izlikom, da nemaju o tome nikakvu obavijest od svojih brodovlasnika. Međutim su konzuli strogo pazili, da im svaki dubrovački brod plati konzulatsku pristojbu, jer su naravno od naplaćenih iznosa imali koristi za sebe. Zbog toga se dubrovački konzuli obraćaju Senatu moleći ga, da im pošalje tarifu o visini konzulatske pristojbe, da im da upute što imaju raditi u slučajevima neplaćanja i na koji način da prisile kapetane na plaćanje propisane pristojbe. Bilo je slučajeva, da je Ured za pomorstvo naplatio u Dubrovniku od broda pristojbu, koju kapetan nije htio platiti konzulu, pa je taj novac poslan konzulu, jer je njemu pripadao.

Zanimljiv se slučaj dogodio g. 1762. na Kreti. Tamo u luci Kaneji kapetan Mato Jakšić sa svog broda iskrcao je pašu tog otoka, te iako je za taj prijevoz unovčio naval, ipak nije htio platiti dubrovačkom konzulu pristojbu. Kapetan je zauzeo stanovište, da nije iskrcao nikakvu robu te stoga da nema platiti konzulatsku pristojbu. Međutim ga je sud u Dubrovniku osudio na plaćanje konzulatske pristojbe, jer je ustanovljeno, da je za pašin prijevoz naplatio naval. U luci Zante bio je nastao spor između dubrovačkog kapetana i njegovog konzula zbog toga što je konzul htio naplatiti konzulatsku pristojbu, jer je kapetan u luci ukrcao na brod dva topa. Senat piše konzulu da nije smio naplatiti konzulatsku pristojbu za obavljenu operaciju, jer da ona dva topa nisu trgovačka roba, a niti da topovi potječu od brodoloma. Tu se radilo o topovima

za potrebe obrane broda, pa brod treba osloboditi od plaćanja pristojbe.

Redovita konzulatska pristojba nazivala se u Dubrovniku »il consolato«. Ali pod tim imenom razumijevale su se često i sve ostale pristojbe, koje su konzuli — ovlaštenu od Senata — mogli naplaćivati od dubrovačkih brodova. Tako su konzuli bili ovlaštenu naplaćivati i pristojbu »ancoraggio« (usidrenje), za koju se kaže, da su to troškovi specijice broda. Zapravo je to lučka pristojba, koja ne ide u korist konzula, nego luci u kojoj se brod usidri. Nju su naplaćivali konzuli od kapetana u određenom iznosu, koji je bio veći, nego što su konzuli plaćali luci, pa je višak išao u korist dubrovačke državne blagajne. Nadalje su konzuli naplaćivali od brodova i pristojbu, koja se nazivala kancelarijska pristojba (za prijevozni ugovor i njegov prijepis), zatim pristojbu za zdravstveni list i još neke manje pristojbe, kao za iskrcaj posade i t. d.

Konzulatska pristojba naplaćivala se na različite načine. Prema odluci Malog vijeća iz g. 1743. dubrovački konzul u Rijeci Senjskoj imao je naplaćivati konzulatsku pristojbu prema veličini odnosno tipu broda, tako da je pristojba bila manja za manje brodove (feluke, fregate, pulake), a veća za veće brodove (patakje, nave). Na sličan je način Republika pisala konzulu u Livornu, a i nekim drugim svojim konzulima, da naplaćuju konzulatsku pristojbu, ali naravno u drugoj valuti i iznosima. Kasnije se ta pristojba od brodova naplaćivala isključivo u postotku na iznos navla i tako je ostalo sve do pada Republike. Konzulatsku su pristojbu također u postotku — ali od vrijednosti robe plaćali i dubrovački trgovci, kad bi u stranim lukama na dubrovačke ili strane brodove krcali robu ili je iz brodova iskrcavali. Zanimljivo je, da je godine 1798. Senat bio ovlastio konzula u Draču, da tu pristojbu od dubrovačkih trgovaca može naplatiti i u naravi.

Više se puta dubrovački Senat u 18. stoljeću bavio konzulatskom pristojbom. Tako u 29. poglavlju poznatog Pravilnika za plovidbu (tiskanog u Dubrovniku g. 1794) nalazi se unesen zaključak Senata od 27. VII. 1750., koji je utvrđivao dužnost kapetana, da plaćaju 2% onom konzulu u čijoj luci brodovi krcaju teret. Više od 2% nije smio primiti konzul, a niti kapetan platiti, jer mu to ne će priznati brodovlasnici. U 30. poglavlju bilo je propisano, da se nema ništa platiti onom konzulu u čijoj se luci nije krcalo ili iskrcavalo, pa se time preinačila ranija odluka iz g. 1747. prema kojoj se pristojba plaćala onom konzulu u čijem se okruženju zaključio ugovor o prijevozu robe morem. Ta je preinaka ostala na snazi i kasnije, osim što je bio učinjen izuzetak za aleksandrijsku luku, gdje se prema tamošnjim običajima polovica konzulatske pristojbe plaćala konzulu, gdje je zaključen prijevozni ugovor, a druga polovica konzulu u čijem se okruženju krcao teret. Godine 1751. propisan je opširan pravilnik o konzulima na Levantu i konzulatskoj pristojbi, koju imaju naplaćivati. Ta se sastojala u ovome: Ako u Levantu brod krca za kršćanske zemlje ili iskrcava robu dovezenu iz kršćanskih zemalja dubrovački trgovci su plaćali konzulu 2% od vrijednosti robe. Tako isto su oni plaćali tu pristojbu na robu, koju krcaju u Levantu za levantske luke ili je u Levantu iskrcajavaju, a dovezli su je iz levantskih luka. Ovdje se pod levantskim lukama razumijevalo Tursko carstvo, jer se tada čitavo to veliko područje rada dubrovačke trgovačke mornarice nalazilo u turskim rukama. Ostale evropske zemlje na Sredozemlju nazivale su se kršćanskim zemljama (Christianità). Kapetani brodova bili su dužni platiti 2% od navla na robu, koju krcaju u Levantu za levantske luke, ali ne na robu, koju iskrcajavaju u Levantu, a ukracana je u levantskim lukama. Dana 23. IV. 1789. Senat se ponovo bavio konzulatskim pristojbama te su bile određene pristojbe za konzule na Istoku i Zapadu. Te su iznosile: tri pjastre za kancelarijsku pristojbu i ako bi brod krcao, onda 2% od navla za konzulatsku pristojbu. Ovih se 2% nije naplaćivalo kad bi pristojbu platili trgovci, jer

bi inače bilo to dvostruko terećenje. Ranije (g. 1750) — kako smo naprijed vidjeli — to se događalo, jer je bilo propisano, da trgovci plaćaju 2% i posebno kapetan broda 2% Svi brodovi, koji su stizali u luku puni i odlazili puni iz luke, morali su konzulu platiti pristojbu zvanu »ancoraggio«. Ali ako bi ticali više luka na Cipru, u Siriji i Palestini, tu bi pristojbu platili samo jedamput. Brodovi, koji su se sklonili u luku zbog nevremena, nisu bili dužni platiti konzulu nikakvu pristojbu. Konzuli nisu smjeli naplatiti nikakvu pristojbu za robu, koja se krala za državni račun.

Konzuli nisu bili baš najuredniji u slanju naplaćenog novca državnoj blagajni u Dubrovnik. Vrlo često se Senat bavio tim pitanjem i donosio razne zaključke kako bi prisilio konzule, da državna blagajna što prije dođe do tog novca. Konzul u Aleksandriji — kao i onaj u Smirni — imao je svakih šest mjeseci praviti obračun i novac slati u Dubrovnik u zapečaćenom omotu po dubrovačkom brodu. Za te pošiljke novca nije se smio brodu platiti nikakav naval. Konzulu u Smirni je bilo naređeno, ako novac ne može slati preko Livorna, da ga pošalje u Dubrovnik po pouzdanim kapetanima dubrovačkih brodova, ali do visine od 2000 reala po jednom brodu u bilo koje godišnje doba. Da bi opravdali zakašnjenje konzuli su se služili izlikom, da moraju trgovcima odobravati izvjestan poček u

plaćanju, jer bi u protivnom izazvali njihovo negodovanje.

Što se tiče dubrovačke tarife konzulatskih pristojbi ona je za brodove i trgovce bila sastavljena po uzoru na nizozemsku tarifu, o čemu ima mnogo spomena u spisima dubrovačkog Državnog arhiva. U to vrijeme — kao i ranije — nizozemski su brodovi igrali značajnu ulogu u Sredozemlju, a i neki su nizozemski konzuli u sredozemnim lukama — kako je već spomenuto — zastupali Dubrovačku Republiku, pa je razumljiv taj utjecaj. Pače i sama okružja dubrovačkih konzulata imala su se u Levantu poklapati s okružjima nizozemskih konzulata. Međutim su Senat zanimale i tarife drugih konzulata, kao austrijskog, francuskog i engleskog, pa od svog konzulskog predstavnika u Alžiru traži, da mu ih pribavi.

Premā drugim istraživačima ove građe Dubrovačka je Republika od konzulatskih pristojbi imala vrlo malo novčane koristi. Stvarna korist od razgranate konzulatske mreže bila je u tome što je pomagala i u svemu bila pri ruci razvijenoj dubrovačkoj trgovačkoj mornarici i pomorskoj trgovini. Inače je Dubrovačka Republika imala drugi izvor velikih prihoda od svoje trgovačke mornarice. To je bila pristojba »arboraggi«, koju su plaćali brodovi, a koja je posebno obrađena u dubrovačkim »Analima« 1955.—56. Historijskog instituta Jugoslavenske akademije.